

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi merityösopimuslain 1 ja 13 luvun muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi merityösopimuslain 1 ja 13 luvun muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 34/2022 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Johanna Ylitespa, työ- ja elinkeinoministeriö
- professori Olli Mäenpää
- professori (emeritus) Teuvo Pohjolainen

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi merityösopimuslakia, yhteistoimintalakia ja yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annettua lakia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Hallituksen esitykseen sisältyvissä säätämisperusteluissa lakiehdotuksia arvioidaan erityisesti 7 §:ssä turvatus henkilökohtaisen koskemattomuuden, 10 §:ssä turvatus yksityiselämän suojan ja 124 §:ssä säädetyn hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle koskevan sääntelyn kannalta.

Hallitus katsoo, että esityksessä ei ehdoteta sellaista sääntelyä, jonka vuoksi lakiesitystä ei voitaisi käsitellä tavallisessa lainsäätämisperusteluissa. Esityksessä kuvattujen työntekijän yksityisyyden suojaan, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen sekä perustuslain 124 §:ään liittyvien näkökulmien vuoksi hallitus pitää kuitenkin suotavana, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Valiokunnan lausunto PeVL 25/2022 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Arvioinnin lähtökohtia

(1) Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi merityösopimuslakia, yhteistoimintalakia ja yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annettua lakia. Merityösopimuslakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset työnantajan oikeudesta velvoittaa työntekijä suorittamaan puhalluskoe sen selvittämiseksi, onko työntekijä alkoholin vaikutuksen alaisena työajalla. Lisäksi laissa ehdotetaan säädettäväksi henkilötietojen käsittelystä puhalluskokeiden yhteydessä. Ehdotettuja säännöksiä sovelletaan myös losseilla tehtävään työhön.

(2) Esityksen tavoitteena on hallituksen esityksen perustelujen (s. 16) mukaan mahdollistaa miehistön alkoholinkäytöstä johtuvien aluksen, sen miehistön, matkustajien ja ympäristön turvallisuutta sekä työturvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennalta ehkäisemiseksi välttämättömät alusten miehistöön kuuluvien puhalluskokeet aluksilla. Vastaavasti tavoitteena on mahdollistaa puhalluskokeet losseilla. Lisäksi esityksen tavoitteena on sen perustelujen mukaan turvata aluksen päällikön mahdollisuudet lakisäateisten turvallisuuteen liittyvien velvoitteidensa hoitamiseen sillä osin kuin kyse on alkoholinkäytön aiheuttamista turvallisuusriskeistä ja selkeyttää työsuhteen osapuolten asemaa sekä varmistaa asianmukaisten menettelytapojen käyttäminen puhalluskokeiden yhteydessä.

(3) Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa lakiehdotuksia arvioidaan asianmukaisesti perustuslain kannalta. Perustuslakivaliokunta voi pääosin yhtyä hallituksen esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa esitettyyn.

Puhalluskokeeseen velvoittaminen

(4) Merityösopimuslaissa ehdotetaan säädettäväksi puhalluskokeiden edellytyksistä. Työnantaja voi 1. lakiehdotuksen 19 a §:n 1 momentin mukaan velvoittaa ne työntekijät, jotka työskentelevät tehtävissä, joissa päihtyneenä työskentely voi vaarantaa muiden aluksella olevien henkilöiden hengen, terveyden tai työturvallisuuden taikka aluksen tai ympäristön turvallisuutta, yleiseen työnantajan määrittämänä ajankohtana suoritettavaan puhalluskokeeseen sen selvittämiseksi, ovatko työntekijät alkoholin vaikutuksen alaisina työajalla. Saman 1 momentin mukaan työnantaja voi kuitenkin velvoittaa yksittäisen työntekijän tämän työtehtävästä riippumatta puhalluskokeeseen, jos on perusteltua aihetta epäillä työntekijän olevan alkoholin vaikutuksen alaisena työajalla.

(5) Perustuslakivaliokunta on arvioinut aikaisemmin päihdetestausta koskevaa sääntelyä (esim. PeVL 38/2013 vp, PeVL 28/2004 vp, PeVL 12/2006 vp, PeVL 10/2004 vp). Valiokunta on katsonut päihdetestausta koskevan sääntelyn olevan merkityksellistä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattujen yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan kannalta. Lisäksi valiokunta on katsonut sillä puututtavan myös perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja rajoitettavan henkilön itsemääräämisoikeutta.

(6) Nyt ehdotettavan puhalluskoeetta koskevan sääntelyn tarkoituksena on ennaltaehkäistä miehistön alkoholinkäytöstä johtuvia aluksen, sen miehistön, matkustajien ja ympäristön turvalli-

Valiokunnan lausunto PeVL 25/2022 vp

suutta sekä työturvallisuutta vaarantavia tilanteita. Ehdotetulle sääntelylle voidaan katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet.

(7) Perustuslakivaliokunta on yksityisyyden suojasta työelämässä annettua lakia koskevassa lausunnossaan (PeVL 10/2004 vp, s. 6) katsonut, että työnantajan oikeudesta tehdä työntekijälle puhalluskoe tulee säätää riittävän täsmällisesti lailla, joka täyttää myös muut perusoikeuksien rajoittamisen yleiset edellytykset. Tuolloin ehdotettu sääntely työnantajan mahdollisuudesta velvoittaa työntekijä esittämään todistus huumausainetestistä oli valiokunnan mukaan sääntelyn täsmällisen kohdentamisen ja oikeasuhtaisuuden näkökulmista ongelmallinen, sillä se kohdistui erotukseksi missä tahansa tehtävässä olevaan työntekijään. Työnantajan mahdollisuus velvoittaa työntekijä esittämään todistus huumausainetestistä oli esityksen mukaan perusteltua siksi, että työskentelyyn huumeiden vaikutuksen alaisena liittyy usein riskejä. Valiokunta kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että säännöksen perusteella työnantajalta ei kuitenkaan olisi edellytetty minikäänlaista riskiarviota, vaan riittävää testiin velvoittamiseksi olisi ollut, että työnantajalla on perusteltua aihetta epäillä työntekijän olevan huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Todistuksen esittämisvelvollisuuden edellytyksenä ei myöskään ollut, että se olisi välttämätöntä riskien poistamiseksi tai vähentämiseksi. Velvoittamismahdollisuus oli valiokunnan mukaan säännöksessä sidottava esityksen perusteluissa tarkoitettuihin riskeihin esimerkiksi niin, että testaaminen on työntekijän työtehtävistä johtuvien erityisten vaatimusten vuoksi välttämätöntä hänen työ- tai toimintakykynsä selvittämiseksi, mitä pidettiin säätämisyjärjestyskysymyksenä (PeVL 10/2004 vp, s. 3, ks. myös PeVL 39/2001 vp, s. 2).

(8) Nyt säädettäväksi ehdotettu sääntely täyttää täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen osalta perustuslakivaliokunnan käytännössä asetetut edellytykset. Säännöksen soveltamisala on rajattu tehtäviin, joissa päätyneenä työskentely voi vaarantaa muiden aluksella olevien henkilöiden hengen, terveyden tai työturvallisuuden taikka aluksen tai ympäristön turvallisuutta. Sääntely täyttää siten merityön erityiset olosuhteet huomioiden myös välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Valiokunnan lausunto PeVL 25/2022 vp

Helsingissä 5.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd

jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr

jäsen Maria Guzenina sd

jäsen Hannu Hoskonen kesk

jäsen Olli Immonen ps

jäsen Mikko Kinnunen kesk

jäsen Anna Kontula vas

jäsen Mats Löfström r

jäsen Jukka Mäkynen ps

jäsen Sakari Puisto ps

jäsen Wille Rydman kok

jäsen Heikki Vestman kok

varajäsen Johannes Koskinen sd

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Johannes Heikkinen

valiokuntaneuvos Mikael Koillinen